

EDITORIAL

Korapsyon ha butnga han krisis ngan pandemya

Ha butnga han hiluag ngan бага hin waray kahumanan nga pag-inantos han katawhan Pilipino ha pandemya ngan mga pakuri nga *lockdown*, nahimo pa han rehimen Duterte nga malgastaron, kurakuton ngan ighikaw ha katawhan an pira kayukot kabilyon pisos nga pondo han katawhan.

Ura-ura an kangalas han katawhan Pilipino ha iginbuksas han Commission on Audit (COA) nga mga anomaliya ha gubyrno, labina ha pagkatin han pondo nga para ha pandemya nga kulang na gud ngani, ginkarag o ginmalgastar pa. Panigamnan nga samwak ngan sistematiko an korapsyon ha ilarum ni Duterte, puno hin pula nga marka han COA an haros ngatanan nga mayor nga ahensya han gubyrno. Ha pagatentar nga tahuban ini nga mga anomaliya, gintarhug ni Duterte an COA nga diri igawas an ira mga nadyakubre.

Ha atubangan han pira nga napulo kayukot nga namatay ha Covid-19, masobra usa kamilyon nga nagkasakit, milyun-milyon nga nawarayan han panginabuhin ngan nahiaagum ha grabe nga kakurian ngan kagutom, kriminal ini nga mga anomaliya ngan kinahanglan pa-

pagbatunon an mga tawo nga nagpapaluyo hini. Iginbubuksas hini nga buwa an ginsesering nga nagse-serbe ha katawhan an burukrasya han reaksyunaryo nga estado. An tinuod, mabug-at nga paras-anon ini nga nagpapakuri ha sugbong han ordinaryo nga katawhan.

Dugang pa nga nagpapagrabe ha nahiaaguman nga krisis han nasud ngan pag-inantos han katawhan an pagmalgastar ngan diri tukma nga pagprayoridad ha pondo han katawhan. An sobra nga kakulang, pagmalgastar ngan pagkarag ha pondo nga nakaalutaga ha pag-atubang ha pandemya, nagpaparalisa ha kapas han nasud nga perdihon an pandemya. Kulang kaupay an kapas ha *mass testing*, *contact tracing*, pagbakuna ngan pagpaku-sog han kapas han mga pampubliko nga ospital, mga yawe nga pitad agud tapuson an pandemya. Ma-

sobra usa katuig na kundi buta pa gihapon an mga upisyal ha kalibsgan kun diin ngan tiunan-o nagsasarang an sakit.

Sanglit permi urhi an pitad han gubyrno ha pagsamwak han bayrus ngan ha katapusan, paura-utro nga *lockdown* an baton. Tungod ha pag-sarig ha militarista nga *lockdown* komo solusyon ha pandemya, ginparalisa ni Duterte an ekonomiya han nasud ngan panginabuhin han ordinaryo nga mga Pilipino.

Dako nga parte hini nga mga anomaliya, ginlaladawan han pondo nga waray gamita nga iginmando ni Duterte nga tirukon han Department of Budget and Management. Damo an natuod nga kaparte ini han paghakin han bilyun-bilyon kapisos nga pan-eleksyon nga pondo nga igbubuhos ha ekonomiya ha katapusan han tuig o ha masunod nga tuig agud magpabilib, ipamalit han botos ngan suporta han mga pulitiko ngan para ha manipulasyon han resulta han eleksyon.

Nasusuka gud an katawhan kun tiunan-o gin-uuna pa yana ni Duterte

te an pagkapyot niya ha poder ha atubangan han hiluagan nga paghimakuri han masa nga Pilipino nga bunga han iya kapalpakan ha pangubyrnuhan ngan grabe nga kapa-sibay-an. An kalakip hini nga maa-nomaliya nga pagkatin ha pondo han gubyrno, dugang nga arantuson ngan paras-anon han katawhan.

Buksas na gud nga buwa an pagpostura ni Duterte nga "kontra-korapsyon." An pagtanggap ha gudti nga burukrata usa la nga pabilib agud tahuban an korapsyon han dagko. An pinakadagko nga korap amo an mga pinakasuok niya nga surugon, mga heneral ngan pinakatinapuran niya nga mga upisyal nga bisan kun nabuksas na ngan wala-tuo na nga ginsusukna, ginpabay-an nga magpadayon ha ira pagmalgastar ngan pagkarag ha kwarta han katawhan. Naguhap an kadunungan han iya gubyrno.

Tungod ha natikagrabe nga anomaliya, sobra kaupay nga pagpasibaya ngan pagkapyot ni Duterte ha poder, natikadako an posibilidad nga bumuto an mas grabe pa nga krisis ha kalibsugan, ekonomiya ngan pulitika ha mga tiarabot nga

semana ngan bulan.

Ha paglutaw han mga bag-o nga mas grabe nga tipo han Covid-19 sugad han Delta *variant* ngan iba pa, dako an hulga nga dugang pa nga magrabe an pandemya nga lahos ha kapas han pankalibsugan nga sistema. Natikadamo an mga nars nga nagresayn tungod ha kapagal ha trabaho ngan kapagal ha paghinulat ha ira mga benepisy. Nagkukulang na an mga ospital ha mga pasilidad ngan trabahador nga mapapel dinhi, sanglit damo nga mayda sakit an waray na mahatagan hin tambal. Ha atubangan hini, pauru-utro nga *lockdown* pa giha-pon an prinsipal nga solusyon han rehimen, nga sigurado nga dugang pa nga magpaparalisa ha ekonomiya ngan panginabuhin han masa.

Gin-uubos han rehimen Duterte an pasensya han katawhan. Nakaladkad an dugo han katawhan ha iginpapakita han mga korap nga burukrata kapitalista kun tiunan-o pa nira gin-uuna an ira poder, mga kahuralwaan, pitaka ngan bursa bisan kun laprak na an katawhan ha paginantos. Ginbibiling han katawhan kun tiunan-o ngan diin igbubuhos an ira nagsasalwak nga kangalas ha

rehimen.

Aada ha sugbong han mga progresibo ngan demokratiko nga pwersa an responsabilidad nga tirukon ini nga kangalas han katawhan ngan tagan-porma ini komo usa nga gamhanan nga armas han pagbabag-o. Kinahanglan nira kab-uton an milyun-milyon nga katawhan nga nagbibiling giya ngan lamrag ha dalan nga angay hasugon agud depensahan an ira interes ngan kaupayan. Kinahanglan ungbawan an mga paghugot han *lockdown* ngan pasista nga paghahadi agud mahimo an hiluagan nga kampanya han pagpukaw, pag-organisa ngan pagpagios ha masa.

Pirit nga ginbubuhag han rehimen Duterte an katawhan pinaagi han pan-nguwat, pagbinuwa, panarhug ngan kamadarahug. Kinahanglan ini tugbangan hin waray kakapoy nga paggios agud pagkausahon an mga kabatan-unan, mga trabahador, parag-uma, mga kablas, kababayin-an, mga nars ngan doktor, mga magtuturo ngan iba pa nga ordinaryo nga mga empleyado. Kinahanglan pag-urusahon an magkalain-lain nga sektor agud igpakita ha ngatanan nga higayon an hiluag nga kangalas ha krisis yana nga binuhatan ni Duterte ngan iya mga alipures.

Kinahanglan magin andam ha madagmit nga pagbirik o nagbabag-o nga sitwasyon ngan singabuton an ngatanan nga higayon nga tirukon an kusog han narunapulo kayukot nga katawhan ha kalsada ngan igpakita an pinakahiluag nga pwersa agud makig-away kontra ha korap, palpak, traydor ngan pasista nga rehimen.

Komo giya, kinahanglan itutdo han Partido nga ha usa nga gapil, dugang nga nagpapagrabe ha krisis, kakurian ngan pag-antos han katawhan an samwak ngan sistematiko nga korapsyon han rehimen Duterte. Ha luyo nga gapil, panigamnan liwat ini han diri nasosolbar ngan natikagrabe nga krisis han naghahadi nga sistema nga mahuman la pinaagi han armado nga rebolusyunaryo nga pagpabagsak ha reaksyunaryo, niyutiyo ngan burukrata-kapitalista nga estado. **AB**

Gin-uunod

Bolyum LII Ihap 16 | Agosto 21, 2021

Igin-gagawas an *Ang Bayan* ha yinaknan nga Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles ngan Espanyol. Nakarawat an *Ang Bayan* han mga kontribusyon ha porma han mga artikulo ngan balita. Gin-aaghat liwat an mga mambarasa nga magpaabot han mga suson ngan rekomendasyon ha ikauuswag han aton mantalaan.

 @prwc_info

 fb.com/editorsOFAB

 cppinformationbureau@gmail.com

Editorial: Korapsyon ha butnga han krisis ngan pandemya	1
Mga anomaliya sa pondo para ha pandemya	3
Gutom ngan kakablasan ha ilarum han ECQ	4
Pagpakaraut han AFP ha BHB ha karukayaknon han kababayin-an	5
Pagtindog han kampo militar ha Quezon, ginpakyas	5
Ka Parts Bagani, Pula nga artista han katawhan	6
8 nga armado nga aksyon ha 6 nga prubinsya	6
Mga protesta han katawhan	6
Panlupot hin tuna ha Masbate	7
Dugang nga presyo hin abono, pakuri ha parag-uma	7
Mga kaso kontra ha 9 nga aktibista, ginbinasura	8
Lider-Mangyan, ginpatay han militar	8
Ilusyon an 11.8% nga pagdako han GDP	10
Ha dagmit nga pulong	10
US, ginpalayas ha Afghanistan	10

Igin-gagawas an *Ang Bayan* duha kabeses kada bulan han Komite Sentral han Partido Komunista ng Pilipinas

Mga anomaliya ha pondo para ha pandemya

Nahiagum ha grabe nga pagsukna hi Rodrigo Duterte kahuman niya suknaon ngan tarhugon an Commission on Audit (COA) hadton Agosto 16 nga ig-undang an pagsapubliko han mga report kasumpay han mga anomaliya ha pondo para ha pandemya han magkalain-lain nga ahensya han reaksyunaryo nga gubyrno. Ha sumunod nga adlaw, gin-araba ni Department of Health (DOH) Sec. Francisco Duque III nga "ginhibang" kuno han komisyon an departamento kahuman ma-buksas an maanomaliya nga paggamit ha pankalibsugan nga pondo ha kritikal nga panahon han Covid-19 nga pandemya. Kriminal an pag-pasibaya ngan pagmalgastar ha pondo han katawhan ha butnga han pandemya. Ginhimo ini samtang pira kayukot nga kinabuhi an nasak-ripisyo, ngan milyon an nawarayan han trabaho ngan nahiludlod ha kakurian.

Ginsusnan han COA an DOH ha pakyas paggamit hini ha pondo para ha pandemya, ngan mga iregularidad ngan kamahinay han sistema han pagpalit han mga suplay ngan higamit medikal.

Ha partikular, ginkwestyon han COA an mga anomaliya ha paggamit ngan diri pagmaksimisa ha maabot ha ₱67.32-kabilyon nga pondo para ha pandemya han DOH hadton 2020. Sigon ha ahensya, inabot ha ₱11.89-kabilyon nga pondo para ha pagpauswag han pankalibsugan nga sistema an waray naigawas durot han mga kakulangan han DOH. Ginkwestyon liwat han COA an ma-sobra ha ₱95.15-kamilyon nga balor han gamot ngan iba pa nga higamit medikal nga *na-expire* na o diri nga ni harapit na nga *ma-expire* ha im-bentaryo hini. Labot dinhi, nagawas nga nagkamayda hin sobra nga pagpresyo hin tubtub ha ₱1 kabil-yon an pagpalit han ahensya han mga *face mask* ngan *face shield* nga iginhatag hini ha Department of Budget and Management (DBM). Nadiskubre nga iginbalik han DOH ha DBM an ₱42 kabilyon para ha pagpalit han mga higamit medikal hin waray kaangayan nga dokumentasyon.

Dugang dinhi, waray liwat maupay nga dokumentasyon an ₱539.29 kamilyon nga gin-gastos han DOH para ha kumpensasyon han mga trabahador pankalibsugan; ₱275.9 kamilyon para kuno ha mga "meal allowance" ngan ₱11.66 kamilyon para ha *death and sickness pay* han mga trabahador pankalibsugan; ngan kun tiunan-o gin-gamit an ₱1.4 kabilyon nga donasyon nga na-karawat hini ha pareho nga tuig.

Department of Social Welfare and Development.

Waray gamita han ahensya an ₱780.71-kamilyon nga badyet hini para ha Social Amelioration Program (SAP) nga ginpulsan unta han 139,300 nga benepisyaryo. Ginkwestyon liwat an paggamit hini ha ₱4.36-kabilyon nga pondo para ha SAP ha unom nga rehiyon hin waray maupay nga dokumentasyon. Ha kabug-usan, maabot ha ₱5.46 kabilyon an kwestyunable nga gin-gamit han ahensya.

Department of Labor and Employment. Nasusnan an kawaray hin maupay nga internal nga sistema ha pagseguro han ayuda ha ilarum han tulo nga programa ha ayuda para ha mga trabahador ngan migrante nga nawarayan hin trabaho durot han pandemya. Naobserbaran han mga awditor an pira nga iregularidad sugad han sobra kaupay nga ayuda ha 213 nga benepisyaryo nga nabalar hin masobra ha ₱1 kamilyon. Nabuksas gihapon an diri paghatag ha mga benepisyaryo han bisan ano nga ayuda o diri ngani, kulang nga ayuda. Aada ha ₱22.34 kamilyon naman an nakadeposito pa ha mga *remittance center* ngan waray pa makuha. Aada ha ₱1.57 kabilyon naman an igin-distribwer hini nga *cash advance* ha mga trabahador hin waray maupay nga dokumentasyon.

Land Transportation Franchising and Regulatory Board. Usa kaporsyento la o ₱59 kamilyon an igin-gawas han ahensya para ha Service Contracting Program nga nagtutumuyo unta nga temporaryo nga ig-empleyo an mga drayber nga naapektaran han mga restriksyon

ha pagbiyahe. Waray pa ha katunga han 60,000 nga benepisyaryo nga drayber an nairehistro ha nasering nga programa.

Department of Agriculture.

Maabot ha ₱2.2-kabilyon nga pondo an waray hini gamita ha ilarum han Bayanihan 2 nga nakaalutaga para tagan hin ayuda an gudti nga parag-uma nga apektado han pandemya. Sumobra naman hin ₱250.53 kamilyon an naidistribwer hini nga ayuda para ha mga parag-uma ha ilarum han upat nga programa hini. Kaupod kuno ha mga nahatagan hin ayuda an "diri kwalipikado nga mga parag-uma" ngan doble tubtub triple nga paghatag hin ayuda ha 14,058 nga benepisyaryo. Ginsusnan liwat an diri tukma nga pagpresyo han ahensya ha mga higamit ha pag-uma nga igin-distribwer hini.

Department of Education. Nasusnan an nadelatar nga pagpagawas han ahensya hin ₱1.39 kabilyon ha pira nga mga dibisyon hini ha atubangan han grabe nga panginahanglan durot han pagpatuman han *distance learning*. Aada ha ₱916 kamilyon la (41%) ha ₱2.23-kabilyon nga pondo nga nakaalutaga para ha unom nga rehiyunal nga upisina han ahensya an naigawas, samtang aada ha ₱29 kamilyon an waray gamita han pito liwat nga panrehiyon nga upisina. Ginsusnan liwat han COA an damo an sayop, diri sadang ngan ura-ura kahinay nga produksyon ngan pagdeliber han mga modyul nga gin-gagamit ha *distance learning*.

Gutom ngan kakablasan ha ilarum han ECQ

Igin-ubos na ha *modified enhanced community quarantine* (MECQ) an balitang han *lockdown* ha National Capital Region (NCR), Bataan ngan Laguna tikang Agosto 21 tubtub 31, kahuman igpailarum ha duha-kasemana nga *enhanced community quarantine* (ECQ), an pinakamahugot nga kwarantina. Nakab-ot an desisyon pinaagi han "sikreto nga botosay" han mga membro han Inter-Agency Task Force ngan waray iginsapubliko nga mga basaranan hini.

Ginhimo an anunso pira kaoras kahuman igreport han Department of Health (DOH) an masobra 14,000 nga bag-o nga kaso han natapnan han bayrus hadton Agosto 19. Ha sunod nga adlaw, umabot ha 17,231 an nareport nga bag-o nga kaso, pinakadamo tikang han magtikang an pandemya. Antes ig-imponer an 2-kasemana nga ECQ, naabereyds la ha 9,000 an natapnan han bayrus kada adlaw. Sigon ha ahensya, hamos 24% ha 60,000 nga indibidwal nga *na-test*, nagpositibo. Karuyag sidngon, guti hin duro an ginte-*test* hini tungod kay kinahanglan makabot han nasud an 5% *positivity rate* ha ihap han mga ginte-*test* agud masering nga sadang an *testing* hini.

Lahos ha 1.8 kamilyon na an natapnan han Covid-19 ha bug-os nga nasud hadton Agosto 20. Lahos ha 10,000 an natatapnan kada adlaw ha naglabay nga siyam kaadlaw, ngan gintantantiya nga mahitaas pa ini ha masunod nga mga semana.

Ha Metro Manila, aada ha 73% han mga katre ha ospital para ha kritikal nga mga kaso an okupado. Okupado na liwat an 60% han mga *isolation bed*, 67% han mga *ward bed* ngan 61% han mga *ventilation machine*. Imbes nga madagmit nga padamuon an mga pasilidad agud batunon an natikadamo nga kaso, iginmando han IATF nga gamiton han mga ospital an mga katre nga nakaalutaga ha mga pasyente nga mayda iba nga sakit ha mga pasyente nga mayda Covid-19. Ginhimo ini hin waray dugang nga personel ha mga ospital ngan igin-aalutaga ha sobra nga trabaho han mga nars ngan doktor.

Kundi an nagawas nga rason gud han pag-ubos han istatus ha pagkwarantina amo an ginsering ni Department of Interior and Local

Government nga hi Gen. Eduardo Año nga waray na kuno pondo para ha ayuda an gubyerno kun pahilawigon pa an ECQ.

Antes pa hini, ginkontra han damo nga negosyante an plano nga pahilawigon an *lockdown*. Sering nira, damo na yana pa la an nagserra nga negosyo ngan sigurado nga madudugngan pa kun pahilawigon pa an ECQ. Ha datos han National Economic Development Authority, ₱150 kabilyon an nawawara kada semana ha pag-eksister han ECQ. Grabe an epekto hini ha ekonomiya tungod kay NCR an nakomponer han ikatulo nga parte hini.

Bunga han serye han mga *lockdown* tikang 2020, maabot na ha 9.2 kamilyon tubtub 13.5 kamilyon nga Pilipino an nawarayan o kulang han trabaho tungod ha pandemya. Idugang pa dinhi an gintantantiya nga 444,000 nga nawarayan hin trabaho tungod ha duha kasemana nga ECQ.

Imbes nga pakusgon, dugang nga naludlod an pankalibsugan nga sistema ngan mga trabahador hini. Sigon ha Philippine Nurses Association, maabot na ha 40% han mga nars ha nasud an nagesayn ha trabaho tikang hadton naglabay nga tuig bunga han sobra nga kakapoy, guti nga sweldo ngan kawaray ayuda sugad han *special risk allowance* ngan *active hazard pay* tikang ha gubyerno. Mayda 30,000 nga nars an nagtrabaho ha pribado nga sektor ngan 13,000 ha ira an kontraktwal. Nagpahimatngon an mas damo pa nga nars nga mabul-iw ha pwes-to durot han sobra kaupay nga trabaho ngan paghikaw han ira mga benepisyos.

Ginsukna naman han magbaraulaud an guti ura-ura nga ₱4.5-kabilyon nga ayuda nga iginhihinambog

ni Año. Subay ha datos tikang ha iPrice, usa nga *online data aggregator*, iginpapakita nga ikaduha an NCR hadton Abril ha mayda pinakahitaas nga plete ha balay, kasunod han Singapore. Sigon kan Bayan Muna Rep. Carlos Zarate, ₱50,800 an gastos para ha usa kabulan han usa katawo ha NCR ngan ₱28,800 kun diri hiya naplete. Kun tutungon ini ha duha kasemana, manginginahanglan an usa nga indibidwal hin ₱14,000 kada semana. An gin-alutaga nga ₱1,000 kada indibidwal, diri man la katugbang han duha kaadlaw han minimum nga suhol ha NCR ngan mas himubo ha ₱1,058 kada adlaw nga makaburuhi nga suhol para ha lima-katawo nga pamilya. Bisan kun ighatag pa han gubyerno an ₱4,000 kada pamilya, diri pa gihapon ini masadang. Subay ha datos han iPrice, nanginginahanglan hin ₱57,600 an usa nga upat-katawo nga pamilya agud mabuhi hin disente ha sakob han duha kasemana, hirayo ha maksimum nga poyde makuha nga ayuda nga ₱4,000.

Ha butnga hini, ginpadagmit han rehimen an paghugot ha paggigos ngan pan-gigipit ha ngaran han pandemya. Umabot ha 108,777 an gin-aresto han mga pulis ha NCR tungod ha pagtalapas ha mga pankalibsugan nga protokol prinsipal ha pan-ekonomiya nga rason. Ginpusul naman han usa nga tanod an basurero nga hi Eduardo Geñoga hadton gab-i han Sabado ha Barangay 156 ha Tondo, Manila kahuman sitaron tungod ha pagtalapas ha *curfew*. Mayda sakit ha hunahuna hi Geñoga.

AB

Dunot nga pagpakaraut han AFP ha BHB ha karukayaknon han kababayin-an

Ha naglabay nga pira katuig, gintikangan han Armed Forces of the Philippines (AFP) an baliko nga buwa nga iginpapasamwak hini nga "pangabuso" ha kababayin-an ha sakob han Bagong Hukbong Bayan (BHB). Gin-gamit hini nga "evidensya" an nakukumpiska nga mga *birth control pill*, *condom* ngan *pregnancy test* tikang ha mga kampo han BHB komo pagpamatuod han "panguripon ngan sekswal nga pangabuso" han kalalakin-an nga kaapi han hukbo ha kababayin-an.

Ginhimo ini bisan kun klaro nga an nasering nga mga suplay-medikal, mga instrumentro ha responsible nga pagpapamilya. Sukwahi ha iginpapagawas han AFP, ginpapatud-an hini an pag-undong han rebolusyunaryo nga kagiusan ha mga katungod han mga kababayin-an ha kalibsugan ngan reproduksyon. Diri la malisyoso an pagbaliko han AFP ha tinuod nga gamit hini, ginpapatud-an liwat hini an kangalas ngan himubo nga pagkulaw han reaksyunaryo nga hukbo ha kababayin-an.

Mahugot nga nasunod an mga kaapi han BHB ha pag-undong han mga katungod ngan kaupayan han kababayin-an, labina han mga babayi nga mangaraway. Nakaplastar ini ha Walo nga Punto nga Angay Tiiran: "Diri tiyupion an kababayin-an." Iginpapatuman ini nga prinsipyo ha ngatanan nga natad, ngan labina ha pakigrelasyon ngan pag-asawahan. Papatukan hin aksyon pandisiplina an hin-o man nga tumalapas hini nga mga pagsurundon.

Mayda mga pagsurundon an rebolusyunaryo nga kagiusan ha pagpakasal, sugad liwat ha pakigbulag ngan diborsyo. Kaparte han pagkilala ha katungod han kababayin-an ngan han mga mag-asawa an pagpasulong han *reproductive health* ngan pagplano han pamilya ha sakob han hukbo. Nag-aalutaga hin rekursu an mga yunit han BHB para ha panginahanglan ha kontrasepsyon. Aktibo nga iginlalansar an mga pag-aram ha pagbubug-os han rebolusyunaryo nga pamilya ngan kontrasepsyon giutan han mga mag-asawa.

Pangabuso han AFP ha kababayin-an

Direkta nga magkatipa an pali-siya han AFP ngan BHB. An hepe mismo hini nga hi Rodrigo Duterte an nagmando nga "pusilon ha ira kinatawo" an mga babayi nga mangaraway. Wala-tuo an iya pambabastos ngan pagmenos ha kababayin-an, ngan gin-eengganyo niya an mga sundalo ngan pulis nga maghimo han mga krimen kontra ha ira.

Samwak ha mga yunit han AFP an pagbastos ha mga kababayin-an ngan menor de edad. Nahitatabo ini samtang naglalansar han mga Re-tooled Community Support Program (RCSP) an mga sundalo ha komunidad ngan maiha na nga nagkakampo ha mga barangay.

Hadton naglabay nga tuig, iginreport an pwersahay nga pagpatawag han mga sundalo ha mga kababayin-an han Sityo Tapayanon, Barangay Gupitan, Davao del Norte kada Sabado agud pumili kun hin-o an ira rereypon. Nagresulta ini ha tinagdamo nga pagburod ha nasering nga komunidad ngan nagwakay

ha mga pamilya.

Kalikip liwat ha listahan an pagreyp han usa nga elemento han 54th IB ha usa nga 16 anyos nga babayi ha Tinoc, Ifugao hadton 2018. Iginreport ha pareho nga tuig an panngaham han usa pa nga sundalo ha usa nga inasaw-an nga babayi ha Barangay Lob-ong, Asipulo.

Diri liwat pipira an mga nahilista nga kaso ha Ifugao han pakiglingo han mga sundalo ha mga mayda asawa. Nahireport liwat an pag-ihing han usa nga sundalo ha atubangan han mga menor-de-edad nga kababayin-an. Usahay liwat nga gumuliat an usa nga sundalo ha usa nga komunidad ha Asipulo: "*Two hundred la babayi dinhi, virgin pa!*"

Ha usa nga pakighimangraw nga iginpublikar ha rebolusyunaryo nga mantalaan han Panay nga *Daba-Daba*, sering han mga kag-anak: "Mas maupay pa nga igbilin an amon daraga nga anak ha usa nga platun han BHB tanding ha igbilin hiya kaupod an usa nga armi." AB

Atentar nga pagtindog han kampo ha Quezon, utro nga ginpakyas han katawhan

GINPANGUNAHAN HAN MGA kagawad ngan tanod han barangay an pag-ulang ha plano nga pagtindog han mga kampo militar ha Barangay San Francisco-B, Lopez, Quezon hadton Agosto 7. Duruyog nga ginpaiwas han mga residente an mga tropa nga magtindog han detatsment. Sigon ha mga upisyal, nagpaabot dayon han reklamo an mga residente dinhi han mabalitaan nira an plano han militar.

Ikalima na ini nga higayon nga ginpaiwas han mga residente han Quezon an mga kampo-militar tikang han bulan han Mayo. Nahiuna na dinhi an pagpaiwas ha mga sundalo ha Sta. Elena ngan Cawayan ha Lopez; ngan Vista Hermosa ngan P. Herrera ha Macalelon.

Ka Parts Bagani, Pula nga mangaraway ngan artista han katawhan

Ginpatay han gintig-ob nga pwersa han 5th Special Forces Batallion ngan lokal nga pulis an waray kapas umato nga hi Jhon Niebres Peñaranda, mas kilalado ha ngaran nga Parts Bagani, 54, upisyal han Bagong Hukbong Bayan (BHB) ha Southern Mindanao Region, ngan prominente nga rebolusyunaryo nga artista, ha Barangay Cannery Site, Polomolok, South Cotabato hadton Agost 16. Diri armado ngan waray hiya ha pusisyon nga umato.

Kilalado ha sulod ngan gawas han rebolusyunaryo nga kagiusan hi Ka Parts komo nangunguna nga rebolusyunaryo nga pintor ngan pagdrowing nga nakabase ha BHB. Nagtikang hiya ha klase nga petiburges kundi iginhalad niya an iya bug-os nga kinabuhian ngan kabaltok ha pagdependa ha masa nga tiniyupi. Samtang katin an armalayt, ha buruhaton militar ngan buruhaton masa, naghihimo hiya hin mga obra nga nag-eespiho ha ungara han katawhan nga matalwas tikang ha paniniyupi, pananalumpigos, gutom ngan kakurian ngan para ha nasyunal ngan pankatilingban nga katalwasan.

Samtang kilalado ha iya mga obra komo rebolusyunaryo nga artista, ha prinsipal, hi Ka Parts usa

nga mangaraway ngan panmilitar nga kadre han BHB. Mayda hiya ri-ko nga eksperyensya ha pakiggerra, ha mga pag-abante ngan pag-atras, ha pangunguna ha mga taktikal nga opensiba ngan pag-aram ha arte han gerra. Hilarum niya nga ginpipinsar an pagbubug-os hin mga pitad agud dugang nga pahitas-on an kapas han BHB ngan mga Pula nga mangaraway ha armado nga pakigbisog.

An iya kahibaruan ha pagdrowing an gin-gamit niya ha pagkrokis han mga plano ha mga taktikal nga opensiba. Diri madidiwara an iya mga amot ha pagpasulong han armado nga rebolusyon ha rehiyon han Southern Mindanao ngan ha iba pa nga parte han Mindanao. **AB**

8 nga armado nga aksyon ha 6 nga prubinsya

Walo nga armado nga aksyon an iginlansar han mga yunit han Bagong Hukbong Bayan (BHB) ha Negros Oriental, Northern Samar, Oriental Mindoro, Surigao del Sur, Capiz ngan Agusan del Norte, tikang Hulyo 9 tub-tub Agosto 14. Diri mamenos ha walo nga sundalo an napatay ha mga ini.

Usa nga elemento han 62nd IB an napatay ha mga operasyon haras han BHB ha Negros Oriental hadton Agosto 11. Usa nga pulis liwat an nasamaran ha Los Angeles, Butuan City hadton Hulyo 27. Usa pa nga sundalo an napatay ha opensiba ha Barangay Victory, Las Navas ha Northern Samar hadton Hulyo 9.

Oriental Mindoro. Upat nga sundalo an napatay ngan duha an nasamaran han pabuthan hira han BHB-Mindoro ha ira kampo ha Barangay Panaytayan, Mansalay, Oriental Mindoro hadton Agosto 4.

Ginpabuthan liwat han BHB an *convoy* han unom nga sarakyan militar ha Sityo Tambangan, Barangay San Juan, Bulalacao hadton Agosto

14.

Capiz. Ginsirutan han BHB hi Cpl. Frederick Villasis han 12th IB hadton Agosto 11 ha Barangay Lahug, Tapaz. Nakumpiska ha iya an usa nga pistola nga Glock. Dabi hiya ha masaker ngan tinagdamo nga pangaresto ha mga parag-uma nga Tumandok hadton Disyembre 30.

Surigao del Sur. Duha an samaran ngan usa an patay ha tropa han 36th IB ha operasyon haras han BHB-Surigao del Sur ha tubtuban han Barangay Bayogo, Madrid hadton Hulyo 25. Ginpabuthan gihap han BHB an mga elemento han 75th IB nga nagsulaysukay ha Barangay Bolhoon, San Miguel hadton Hulyo 29. **AB**

Pagkakwari ha Negros, ginpaundang. Hadton Agosto 12, nag-apelar an mga parag-uma han Silay City agud paundangon an mga operasyon han pagkakwari ha Silay City, Negros Occidental. Ginkundenar nira an waray undang nga paghawan han kagugub-an nga nagdudurot hin pagbaha ngan pagkawakay han ira mga pananum. Ha lima nga operasyon han pagkakwari ha lugar, usa an pananag-iya han meyor han syudad nga hi Mark Andrew J. Golez.

Pananggal ha Coca-Cola ha Cebu, ginsuspinder. Temporaryo nga ginsuspinder an pananggal ha Coca-Cola kahuman magkamayda hin kasarabutan giutan han mga kontraktwal nga trabahador ngan ira prinsipal nga kontraktor hadton Agosto 9 ha Mandaue City, Cebu. Nahitabo ini kahuman magsalawad hin kaso an mga trabahador ha National Conciliation and Mediation Board. Kalakip ha ira ginreklamo an *union busting* ngan diri makatawo nga kamutangan ha pagtrabaho, kun diin pwersahay nga ginpapahimo ha mga trabahador an iba pa nga mga buruhaton.

Protesta ha Talisay City. Nagmartsa ngadto ha upisina han Civil Service Commission ha Bacolod City hadton Agosto 9 an mga gintanggal nga empleyado han Talisay City Government ngan Bacolod City Water District agud ipanawagan nga ibalik na hira ha trabaho.

Mga bakwit ha Haran, binalik na ha Talaingod. Nagdesisyon nga bumalik an nasasalin nga 100 nga minoriya nga Talaingod Manobo ha ira ancestral nga kataan hadton Agosto 9 kahuman an pito katuig. Nag-ebakwet ngan ginhimo nira nga darangpan an UCC Haran Center ha Davao City tikang pa 2014 kahuman pauru-utro nga atakihon han militar an ira mga komunidad.

Tuna nga umhanan ha Masbate, ginlupot ha ngaran han ekoturismo

Masobra 21,000 nga residente an mapapalayas ha ira mga umhanan ngan pangisdaan durot han proyekto nga Masbate International Tourism Enterprise and Special Economic Zone han Empark Land Development Inc. Lupgop han proyekto an masobra 1,854 kaektarya nga agrikultural nga katunaan ha pito nga barangay ha ligid han dagat han bungto han Dimalasang ngan upat ha kasapit nga Palanas. Labot dinhi, tungod kay deklarado nga sangktwaryo marino, hadto pa igindidiri ha mga residente an pangisda ha mayda 222 kaektarya nga dagat ngan kabakhawan ha erya. Kundi ha ilarum han Empark, namemeligro ini nga maubos.

Iginhambog ni Duterte nga ini na an pinakadako nga panturismo nga proyekto. Masobra ha ₱190 kabilyon an ginpuhanan dinhi ni Huang Rulun, bilyunaryo nga Chinese nga tag-iya han Empark ngan suok kan Duterte. Naatubang hi Huang ha mga kaso han korapsyon ha ira nasud. Hadton katitikang pala ni Duterte ha poder naghatag hiya hin ₱1.4 kabilyon para kuno ha konstraksyon han duha nga *drug rehabilitation center*.

Hadton Abril 2018 gintikangan han Empark an operasyon hini agud itransporma ngadto ha panturismo nga sona an nasering nga katunaan ngan nagpapadayon ini yana ha luyo han pandemya. Plano nga tindugan hin mga *casino, mall, hotel, golf course* ngan pantalan para ha mga yate ini nga engrande nga proyekto. Dugang pa dinhi an masobra 50 pa nga pasilidad. Ha kadako ngan kahiluag han proyekto, gintatantiya nga 2044 pa makukumpleto an urhi nga balitang han konstraksyon hini.

Turismo para ha langyaw nga kapital

Todo-todo an pagduduso han rehimen Duterte para ha pamuhunan ha industriya han turismo bisan ha atubangan han pagbagsak hini ha panahon han pandemya. Hadton 2019, inabot na ha 12.7% han *gross domestic product* han nasud an nagtikang ha turismo, mas hitaas tanding ha 12.3% han nahiuna nga tuig. Gumanansya dinhi an gubyrano hin ₱466 kabilyon, mas hitaas hin 21% ha tuig antes hini. Hadton 2019, inabot ha ₱569.1 kabilyon an

pribado nga pamumuhunan dinhi.

Subay ha Republic Act 11262, dugang pa nga gin-abre han rehimen Duterte an turismo ha langyaw nga pamumuhunan. Naghatag an Tourism Infrastructure and Enterprise Zone Authority (TIEZA) hin dirudilain nga insentiba para ha mga *tourism enterprise zone* (TEZ o sona han mga panturismo nga empresa). Kalakip dinhi an diri pagbayad hin buhis ha sakob hin unom tubtub 12 katuig, libre nga buhis ha mga pasusudlon nga langyaw nga kapital, higamit ngan serbisyo, unom katuig nga pagpahimubo han buhis ha mga nabangkrap, ngan iba pa

nga benepisyo. Labot dinhi poyde papletehan an erya hin tubtub ha 75 katuig.

Sugad gihap an gin-eengganyar han TIEZA ha diri mamenos nga 12 nga prayoridad nga TEZ ha siyam nga prubinsya. Kalakip ini ha 20 nga klaster han turismo ha bug-os nga nasud nga target han Department of Tourism nga makapagpalutaw hin ₱3.9 katrilyon nga ganansya ha pagtatapos han rehimen. Ha nase-ring nga prayoridad nga mga TEZ, diri mamenos ha 2,000 kaektarya nga umhanan ngan pangisdaan an ginsusubasta han TIEZA.

Ha bug-os nga nasud, pursigido an rehimen Duterte nga himuan titulo an mga tuna nga hadto na ginuumhan han mga parag-uma agud mas masayon nga maibaligya ngan makonsentra ha kamot han mga debeloper. Hadton 2019, iginmando ni Duterte ha Department of Agrarian Reform nga padagmiton an proseso han kumbersyon han mga agrikultural nga tuna. Labot ha mga panturismo nga proyekto, hiluagan an pagbaligya han tuna para ha mga kapitalista nga plantasyon, hiluagan nga mina ngan mga *real estate* nga proyekto.

Dugang nga presyo han abono, dugang nga pakuri ha parag-uma

IGINREPORT HAN KILUSANG Mambubukid ng Pilipinas (KMP) hadton Agosto 12 nga naghitaas an presyo han abono hin ₱200-₱400/*bag* ha naglabay nga duha kabulan. Ha datos han Department of Agriculture (DA), an presyo han *prilled urea* aada ha ₱1,415.99 kada *bag*, ₱1,393.32 ha *granular urea*, ₱778.79 ha amosul ngan ₱1,268.19 ha *complete*. Haros doble ini nga mga presyo tanding hadton naglabay nga tuig.

Gin-gagamitan hin abono an haros 85% han mga taramnan hin humay ngan katunga han taramnan hin utanon ha nasud. Gin-in-sister han mga parag-uma nga kinahanglan imbestigaran han DA an paghitaas han mga presyo ngan diri itodo an pag-import han marahalon nga abono. Kadungan han paghitaas han presyo han abono, humitaas gihap an presyo han petrolyo ngan mga pestisidyo.

Hinimu-himo nga mga kaso kontra ha 9 nga aktibista, ginbasura

Susunod nga ginbasura yana nga bulan han duha nga rehiyunal nga korte ngan mga prosektyutor an hinimu-himo nga kaso nga ginsalawad kontra ha pito nga aktibista ha Metro Manila, Albay ngan General Santos City, ngan duha nga istap han National Democratic Front of the Philippines (NDFP).

Syahan na nga ginbasura hadton Agosto 4 han Legazpi Regional Trial Court ha Albay an kaso nga gunrunning kontra kan Pastor Danilo Balucio. Ginpawarayan-epektibidad hini an mandamyento nga gin-gamit han pulisya ha paghalikwat ha balay ni Balucio ngan pag-aresto ha iya hadton Mayo tungod kay diri kuno nakabasar an pagpagawas hini ha tinuod nga impormasyon.

Hadton Agosto 13, naibalita an pagbasura han mga prosektyutor ha reklamo nga kidnapping ngan pak-

yas nga pagbalik ha usa nga menor de edad nga iginsalawad han pulisya kontra ha kabatan-unan nga aktibista nga hira Elaine Edzel Emocling, Christine Joy Dual, Alex Danday ngan Alfie Omega. Ginakusaran an upat nga nagrerekrut hin mga kaapi han hukbo han katawhan kasumpay han pan-kidnap kuno nira ha usa nga aktibista nga nagngangaran nga "Trisha." Ginklaro han mga prosektyutor nga diri armado nga pakigbisog an pagpartisipar ha mga protesta.

Hadton Agosto 12, iginbasura

han General Santos City Regional Trial Court an kaso nga *illegal possession of firearms and explosives* kontra ha mag-asawa nga hira Edgar ngan Regina Patulombon nga gin-aresto han pulisya hadton 2015 basar ha igintanum nga mga ebisdensya nga pusil ngan eksplosibo. Iginbasura an kaso kahuman mahibaruhan nga iginpailarum an mag-asawa ha imbestigasyon hin diri ginpapahibaro an ira mga katungod.

Hadton Agosto 19, ginpawarayan-epektibidad han korte ha Quezon City an *search warrant* nga gin-gamit agud tanuman hin mga pusil ngan eksplosibo ngan arestuhon an mag-asawa nga Alexander ngan Winona Birondo hadton 2019. Pareho hira nga istap han NDFP ha ertestorya pankamurayawan. **AB**

Lider-Mangyan, ginpatay han militar

TULO NGA PARAG-UMA an ginpatay ngan pito an gin-aresto han mga armado nga ahente han estado ha naglabay nga mga semana.

Ha Occidental Mindoro, ginpatay han 203rd IB an hadto anay lider-minoriya nga hi Baduy de la Cruz ha Sityo Cawit, Barangay Gapasan hadton Hulyo 29. Hadto pa hiya gintitiktikan han militar ngan pwersahay nga "ginpasurender."

Ha Northern Samar, ginpatay han 20th IB hi Nilo Ogacho, kapitan han Barangay Victory, Las Navas hadton Agosto 19. Sigon ha lokal nga yunit han Bagong Hukbong Bayan (BHB), bulos ini han militar ha pagkamatay han usa nga sundalo ha opensiba hadton Hulyo 9 ha pareho nga barangay.

Ginpatay naman han mga elemento han 63rd IB hi Juddy Ragawdaw, hadto anay aktibo nga kaapi han organisasyon han parag-uma hadton syahan nga semana han Hunyo ha Barangay Loog, Basey, Western Samar.

Iligal nga pangaresto. Gindakop han 203rd Brigade ngan pulisya an usa nga parag-uma nga ginpakilala nga "Ernesto Panganiban" ha Barangay Lisap, Bongabong, Oriental Mindoro hadton Agosto 6. Gindakop hiya han mga sundalo ngan pulis agud makubra an ₱4.5 kamilyon nga pahalipay ha persona han hinimu-himo nga ngaran.

Ha Sibale, Romblon, upat nga parupangisda nga sumirong agud makalikay ha bagyo hadton Hunyo 2 an iligal nga gindakop han mga pulis ngan pirit nga ginpasurender komo mga kaapi han BHB. Ginsalawdan hin hinimu-himo nga kaso nga *illegal possession of firearms and explosives* hira Nolan Ramos, Benny Hilamon, Marlon Angelo Torres ngan Ma. Teresa Dioquino.

Gindakop naman han 62nd IB ngan 94th IB hira George Francis ngan Edwardo Mission, mga residente han Guihulngan City, Negros Oriental hadton Agosto 3. Waray pa ginpalutaw hi Francis samtang gindetiner hi Mission ha istasyon han pulis ha Binalbagan, Negros Occidental. Hadton Agosto 3, waray wantas nga gin-istraping han 94th IB an mga balay han pamilya nga Ponsiano ngan Enriquez ha Sityo Tibak, Barangay Santol, Binalbagan.

Ha Masbate, gin-aresto an barangay kagawad nga hira Virginia Esperanza Cabiles, Jinky Esperanza Villadolid ngan Dee Madrilejo ha Barangay Talisay, San Fernando hadton Agosto 12 kahuman akusaran nga mayda sumpay ha rebolusyunaryo nga kagiusan. Nakaeskapo hi Madrilejo kundi nadakop ha Masbate City. **AB**

Ilusyon an 11.8% nga pagtubo han GDP

GUTI NGA PAGDAKO la tikang ha nahiludlod nga ekonomiya an nahilista nga 11.8% nga pagdako han *gross domestic product* (GDP) han Pilipinas para ha ikaduha nga kwarter han tuig. Ginkuha an numero tikang ha 17% nga pagbagsak han GDP ha pareho nga kwarter hadton naglabay nga tuig, sanglit ginawas ini nga napadako. Kun itatanding ha naglabay nga kwarter, aada ha 0.7% la an pagtubo han GDP ha syahan nga kwarter han 2021.

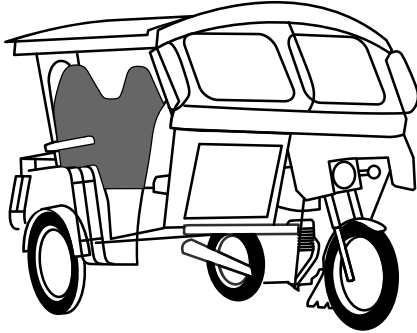
Utro ini nga huminay (-1.3%) ha ikaduha nga kwarter. Ha tantiya han Ibon Foundation, diri masusustiner an "pag-untol" han GDP kun diri masosolbar an hiluag nga kawaray trabaho, himubo nga kalidad hin mga trabaho, pagbagsak ngan kawaray hin kita ngan kulang nga ayuda.

Kadungan hini, humaligot an sektor han agrikultura ha syahan nga tunga han tuig (-3.3% ha una nga kwarto ngan -1.5% ha ikaduha). Durot ini han kumbinasyon han todo-todo nga importasyon han karne ngan bugas, kawaray hin subsidyo ha mga parag-uma ngan mga restriksyon ha paggios nga nakaapekto ha mga prodyuser ngan mamaralit.

HA DAGMIT NGA PULONG

#LetAlicia Speak

Panawagan han mga grupo han kabatan-uanan agud **ibuksas an pangabuso nga nahia-guman ni Alicia Lucena** samtang **ilgal hiya nga gindetiner han NTF-ELCAC**, kakunsabo an iya iroy nga ahente, ha guti nga kwarto ha sulod han urukyan han iya pamilya **tikang Abril 19 tubtub Agosto 15.**

2,800 nga traysikol drayber

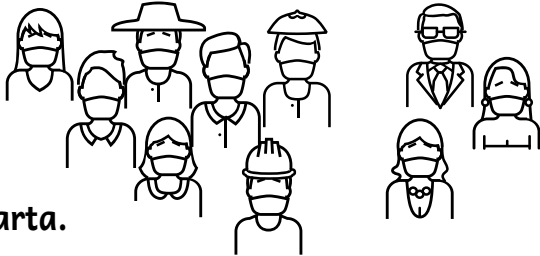
an naglansar han "Piso Kontra 174 Reclamation Project" ha Dumaguete

Tuyo hini nga **makatirok han pondo** para ha dirudiretso nga protesta ngan iba pa nga aktibidad **kontra ha proyekto nga reklamasyon.**

5 kabeses na nga nag-umento han kabaraydan an Meralco

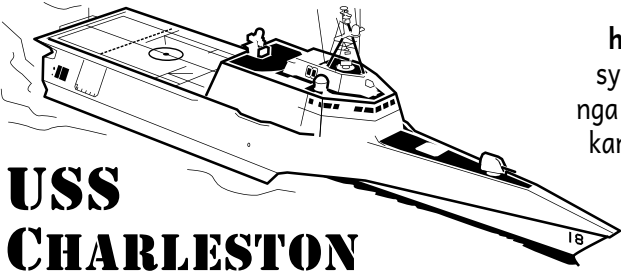
ha naglabay nga **5 kabulan.** Naabot an **umento hin ₱0.682 kada KWh** ha kabug-usan, nga katugbang hin umento nga kabaraydan nga ₱136.40 kada bulan ha mga nakonsumo hin 200kwh ngan ₱341 kada bulan para ha 500kwh.

7 ha **10**

nga pamilya nga Pilipino an waray natitirok nga kwarta.

Naghitaas an ihap hini nga mga pamilya ngadto ha **2.3 kamilyon** hadton ikaduha nga kwarter han 2021 **tikang 1.9 kamilyon** hadton urhi nga kwarter han 2020.

USS CHARLESTON

bokis-de-gerra han US nga dumuong ha Manila

hadton **Agosto 16.** Ini an syahan nga bokis-de-gerra nga dumuong ha Pilipinas tikang 2019 **kahuman tagan ni Rodrigo Duterte** han kaseguruhan an US nga diri niya **ibabasura an Visiting Forces Agreement.**

2,000

na la nga mga **migrante nga Pilipino an gintutugutan nga umuli** ha Pilipinas kada adlaw. Tungod hini, narunapulo kayukot nga istranded nga Pilipino an nag-iinantos pa gihapon ha damo nga parte han kalibutan.

9 an bag-o nga bilyunaryo

nga lumutaw ha panahon han pandemya

kahuman **magganansya ha pagpauswag ngan pagbaligya han mga bakuna** kontra ha Covid-19. Akos han \$19.3-kabilyon nga kabug-usan nga balor han ira pananag-iyang bakunahan an ngatanan nga katawhan ha mga kabras nga nasud.

Taramdan: The People's Vaccine Alliance

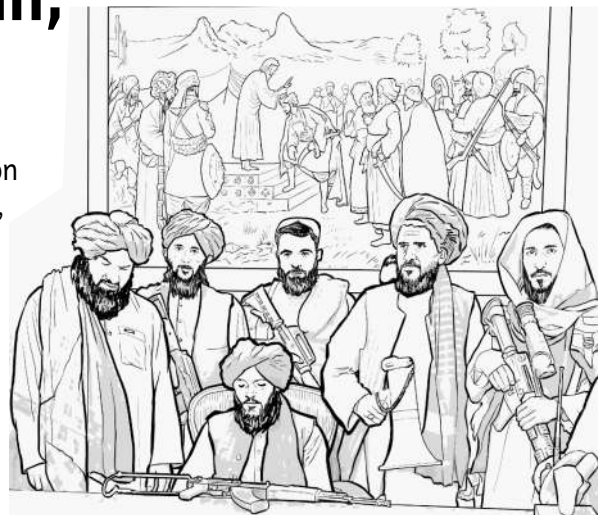
Adlaw han **Guliat han Pugadlawin**

23 Agosto 1896

Masobra lima kagatos nga Katipunero ha pamumuno ni **Andres Bonifacio** an dudrugan nga gin-gisi an kada tag-sa nira nga sedula komo senyales han pagtikang han pag-alsa kontra ha mga kolonyalista nga Espanyol.

US, ginpalayas ha Afghanistan; Taliban, nabawi an poder

Human na an gerra. Amo ini an deklarasyon han Taliban hadton Agosto 16 kahuman agawon han mga mangaraway hini an Kabul, sentro han Afghanistan, ngan tapuson an 20-katuig nga okupasyon han US ngan niyutiyo hini nga gubyrno. Antes pa man hul-os nga sudlon han Taliban an Kabul, lumayas na hi Ashraf Ghani, niyutiyo nga presidente han US, sanglit dagmit ini nga nakagtukod hin bag-o nga gubyrno. An Taliban an naghahadi nga grupo ha Afghanistan han syahan nga iglansar han US an gerra nga agresyon hini hadton 2001. Gin-anunsyo na han grupo an pagtukod han Islamic Emirate of Afghanistan ha pagbalik hini ha poder.

Ginpabylo han Taliban an opensiba agud bawion an estado poder hadton Mayo 4, kahuman ig-anunsyo han US an pagtikang han pag-atras han mga pankombat nga pwera ha nasud. Ha sakob la hin duha kabulan, nakontrol han Taliban an katunga han mga distrito, kalakip an mga teritoryo nga okupado han mga karibal hini nga warlord. Ha luyo hini, ginmenos ni US Pres. Joseph Biden an grupo hadton Hulyo ngan ginsering nga "diriakos" han "75,000-katawo" hini nga perdihon an masobra 300,000-katawo nga Afghan National Army (ANA) nga ginpahira, ginpondohan ngan gin-armasan han US.

Hadton Agosto 6, naagaw han Taliban an syahan hini nga syudad nga Zaranj. Hini nga panahon, gintantiya han US nga poyde bumagsak an sentro ha sakob hin 90 kaadlaw. Ha aktwal, nahimo an haros waray ulang nga pagkubkob ha Kabul ngan 20 pa nga sentro nga syudad ha sakob la hin napulo kaadlaw. Gindunganan ini hin kampanya han pangumbinser ngan mga saad nga tagagan hin amnestiya an ngatanan nga mga sundalo han ANA. Waray umato an niyutiyo nga armado nga hukbo ngan umeskapo, sinurender o diri ngani bumaliskad han atakihon an ira nga syudad.

Nalisang an US nga igawas ha nasud an mga tawuhan hini hadton Agosto 16 mismo. Kaupod ha mga waray makauli an 2,500 nga migrante nga trabahador, kun diin 132 an mga Pilipino. Ha atubangan han kabaraka han pandarahug han damo nga Afghan ngan mga langyaw, nanawagan an 60 nga nasud ngan United Nations ha Taliban nga tugutan an hin-o man nga naruruyag gumikan ha nasud.

Pamana nga destroso ngan kakurian

Waray katugbang nga destroso ngan kakurian an pamana han US ha 20-katuig nga okupasyon hini ha nasud. Sigon ha usa nga pangalis-kay ha US, inabot ha 3,487 nga sundalo nga Amerikano ngan ira mga kaalyado, haros 4,000 nga pribado nga "kontraktor," 80,000 nga sundalo nga Afghan ngan masobra 84,000 ha gapil han "oposisyon" ha 2001-2021 an napatay ha "waray katapusan nga gerra." Mayda mga pagtantiya nga naabot ha 875,000 an napatay nga mga sibilyan. Aada ha 3.5 kamilyon an nadislokar tungod ha aragway.

Inabot ha \$2.26 katrilyon han pampubliko nga pondo an ginmalgastar han US tikang 2001 tubtub 2021. Kadam-an hini (\$933 kabilyon) kaparte han pondo han Overseas Contingency Operations, an operasyon nga "kontra-terorismo" ha langyaw nga labnasan han US Department of Defense.

Gumastos an US hin \$144.98 kabilyon para ha rekonstruksyon ngan \$36.29 kabilyon agud tukuron an niyutiyo nga estado ha syahan nga 10 katuig han okupasyon. Sigon ha Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, diri mamenos ha 20% hini nga pondo an ginmalgastar o ginkurakot han mga upisyal nga Afghan. Kalakip hini an \$1 kabilyon nga pondo para ha pagtindog han mga eskoylahan nga naglulupgop ha mga babayi nga batan-on, usa nga programa agud tagan-rason an okupasyon.

Ginbilin han US nga wakay an lokal nga ekonomiya han Afghanistan. Nag-abereyds la hin 2.5% an pagtubo hini ha 2015-2019, tikang hadton mag-iban an US han mga

tropa hini. (Antes hini, aada ha 8% an tinuig nga abereyds han pagtubo han GDP durot han dagko nga base militar.) Nagnegatibo hin 2.8% an pagtubo han GDP han nasud hadton 2020.

Ha pareho nga tuig, hinitaas ngadto ha 37.9% an tantos han kawaray trabaho. Dako nga parte hini gindurot han pagserra han mga base militar nga nag-empleyo ha haros 40% han mga Afghan. (Ha Kabul, mayda panahon nga 90% han populasyon nakahigot an panginabuhi ha embahada ngan base militar han US.)

"Maluya" ngan nakasarig ha internasyunal nga ayuda an ekonomiya, sigon ha World Bank. Hadton 2019, tikang ha internasyunal nga mga ahensya an 22% han *gross national product* hini. (Mayda panahon nga langyaw nga ayuda an maabot ha 80% han nasyunal nga badyet ngan 40% han GDP.) Waray natin-dog nga istable nga imprastruktura. Waray mapauswag an agrikultura kun diin nakasarig an 60% han populasyon. Butaray an kriminal nga mga aktibidad sugad han ismagling ngan baligyaay han *opium poppy*, an tanum nga gin-gagamit ha produksyon ngan iligal nga droga nga *heroin*.

Dugang nga nagkuri an kinabuhi han mga Afghan ha paglasurbo han pandemya nga Covid-19. Aada ha 75% an nagsering nga waray hira nakarawat nga ayuda tikang ha (napatalsik na) nga gubyrno. Inabot ha 36% an nagsering nga nahia-gum hira han krisis ha pagkaon. Nabubuhi ha kakablasan an aada ha 72% han populasyon, mas hitaas itanding ha 55% hadton 2019. AB